

20. US general warns his subordinates that war with China is possible in two years.
URL: <https://mezha.net/ua/bukvy/heneral-ssha-poperedyv-svoikh-pidlehlykh-shcho-cherez-dva-roky-mozhlyva-viina-z-kytaiem-wp/>

21. Kaufman A., Heartnett D. (2016). Managing Conflict: Examining Recent PLA Writings on Escalation Control. CAN. URL: https://www.cna.org/cna_files/pdf/DRM-2015-U-009963-Final3.pdf

DOI 10.31558/2617-0248.2025.10.12

УДК 327.8:323.1](560)

ВПЛИВ ЕТНІЧНИХ ЧИННИКІВ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7115-2445>

Андріянова Н. М., к.політ.н., провідний науковий співробітник Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6546-3503>

Ясинська В. С., к.політ.н., доцент Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Проаналізовано етнічну складову зовнішньої політики сучасної Туреччини. Встановлено, що наукових досліджень щодо чисельності меншин у Туреччині наразі немає, а питання підрахунку чисельності етносів є доволі суперечливим, оскільки держава не запитує громадян про їх етнічне, релігійне чи інше походження під час перепису населення. Доведено, що етнічний фактор в Турецькій Республіці часто використовують для вирішення внутрішньо- та зовнішньополітичних проблем, у зв'язку з чим мали місце випадки жорсткої туркізації та культурної асиміляції етнічних меншин. Анкара стимулює порушення прав нетюркських національних меншин, нетирпимість до релігійних конфесій та продовжує реалізацію своїх пантюркістських програм. Як наслідок, етнополітика сучасної Туреччини залишається доволі суперечливою та продовжує перебувати під впливом внутрішньополітичних та зовнішньополітичних чинників, головними серед яких є конкуренція за владу основних політичних акторів та прагнення вступу до ЄС. Визначено, що на практиці Туреччина далека від реального вирішення курдської проблеми. Встановлено, що у зовнішній політиці сучасна Туреччина постійно підтримує курс на розширення свого впливу за межами країни та розвиває ідею тюрко-турецького культурного простору. Уряд Р. Ердогана посилив всебічну співпрацю Туреччини з тюркомовними державами та державами, де проживають тюркські народи. Зроблено висновок, що сучасна Туреччина демонструє посилення пантюркістської ідеології у політичному просторі та активізацію пантюркістських впливів на мовно, культурно та релігійно споріднені держави. Попри те, що офіційна Анкара закріплює на нормативному рівні демократичні принципи діяльності органів публічної адміністрації та їх взаємодії із населенням, все ж таки політичний режим Туреччини тяжіє до нехтування демократичними принципами.

Ключові слова: Туреччина, тюркізм, пантюркізм, геополітика, етнополітика, політична нація.

Andriianova N. M., Yasynska V. S. The Influence of Ethnic Factors on the Implementation of the Foreign Policy of the Republic of Turkey

The ethnic component of modern Turkey's foreign policy is analyzed. It is established that there are currently no scientific studies on the number of minorities in Turkey, and the issue of counting the number of ethnic groups is quite controversial, since the state does not ask citizens about their ethnic, religious or other origin during the census. It has been proven that the ethnic factor in the Republic of Turkey is often used to solve domestic and foreign policy problems, and in this regard, there have been cases of rigid Turkification and cultural assimilation of ethnic minorities. Ankara stimulates violations of the rights of non-Turkic national minorities, non-tolerance of religious confessions, and continues to implement its pan-Turkic programs. As a result, the ethnic policy of modern Turkey remains quite controversial and continues to be influenced by domestic and foreign policy factors, the main ones being the competition for power among the main political actors and the desire to join the EU. It is determined that in practice, Turkey is far from a real solution to the Kurdish problem. It is established that in its foreign policy, modern Turkey constantly supports the course of expanding its influence outside the country and develops

the idea of the Turkic-Turkish cultural space. R. Erdogan's government has strengthened Turkey's comprehensive cooperation with Turkic-speaking states and states where Turkic peoples live. It is concluded that modern Turkey demonstrates the strengthening of pan-Turkish ideology in the political space and the intensification of pan-Turkish influence on linguistically, culturally and religiously related states. Despite the fact that official Ankara enshrines the democratic principles of public administration and their interaction with the population at the regulatory level, the Turkish political regime tends to neglect democratic principles.

Keywords: Turkey, Turkism, pan-Turkism, geopolitics, ethnopolitics, political nation.

Вступ. Протягом багатьох століть одним із провідних гравців у Чорноморському регіоні була Османська Імперія, а згодом і Турецька Республіка. Туреччина, використовуючи специфіку регіону розташування, не приховує власних намірів стати лідером тюркомовних країн і народів. Політичним обґрунтуванням цього виступає ідеологія тюркізму, що має тенденцію до посилення в ідеологію пантюркізму (формування конфедерації тюркських держав на чолі з Туреччиною). Показовою демонстрацією геополітичних амбіцій Туреччини стала підтримка нею Азербайджанської республіки у 2021 р. (зокрема формування спільних турецько-азербайджанських збройних сил), що призвело до поразки Вірменії у її тривалому протистоянні тюркомовному Азербайджану з територіальних питань. Правлячий турецький політиком демонструє підвищену увагу до інших тюркомовних країн пострадянського простору – Казахстану, Киргизстану, Узбекистану, Туркменістану та тюркомовних регіонів Росії.

Ситуацію щодо практичної реалізації лідерських планів Туреччини у тюркомовному світі ускладнює небажання турецького керівництва вирішити питання етнічних меншин, що проживають безпосередньо на території Туреччини. Наслідком такого становища є критичне ставлення до Турецької Республіки з боку західних країн, гальмування її євроінтеграційних прагнень.

Розглядаючи Туреччину як стратегічного партнера, що зацікавлений не лише в економічній, а й політичній співпраці з Україною, зокрема як можливого гаранта у майбутніх перемовинах щодо досягнення домовленостей з питань припинення вогню у російсько-українській війні, органам державної влади необхідно зважати на ідейно-ціннісну основу та етнополітичний контекст турецького суспільства.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні та практичні аспекти формування державної етнополітики висвітлюють у своїх працях такі науковці: О. Антонюк, В. Євтух, М. Кармазіна, О. Картунов, А. Колодій, О. Майборода, С. Макачук, Ю. Римаренко, С. Римаренко, О. Рудакевич та інші.

Етнополітичні та етнопсихологічні особливості населення Турецької Республіки досліджували такі вчені: М. Алтунішик, Є. Гарькавий, О. Тюра, А. Арслан, Е. Калайджіоглу, Б. Кахраман, Е. Озбудун, С. Сараї, А. Усуля, М. Хелера, К. Чаглар, Ю. Недзельський, О. Чумак, С. Шен та інші.

Водночас дослідження специфіки впливу етнічних чинників на реалізацію зовнішньої політики Турецької Республіки в сучасних умовах все ще потребує подальших наукових розробок з метою їх врахування під час формування зовнішньополітичних стратегій України.

Метою статті є дослідження. Проаналізувати особливості реалізації зовнішньої політики сучасної Турецької Республіки з урахуванням етнополітичних чинників.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 1987 р., Туреччина вимушена переглядати етнічну складову внутрішньої політики у зв'язку з подачею офіційної заявки на членство в ЄС. Проте, не зважаючи на деякі позитивні зрушення в напрямі демократизації етнічної сфери, етнополітика країни в цілому залишалася мінливою та залежною від політичних уподобань глави держави.

Станом на 1 січня 2024 р., згідно з даними Worldometer, населення Турецької Республіки складало 86 млн. осіб, з них 77,1 % населення є міським (66,16 млн. осіб у 2023 р.). Найбільша щільність населення спостерігається навколо Босфору на Північному Заході країни, де 20 % населення проживає в Стамбулі. Інші території країни менш заселені. За винятком Анкари, міські центри залишаються невеликими та розкиданими по всій території Анатолії [1].

Водночас питання підрахування чисельності етносів на території сучасної Туреччини є доволі суперечливим, оскільки держава не запитує громадян про їх етнічне, релігійне чи інше походження під час перепису населення. Раніше в документах щодо перепису населення було питання про рідну мову, але після 1965 р. Державний інститут статистики перестав розкривати цю інформацію [2]. Таким чином офіційна статистика про меншини в Туреччині стосується людей, які оголосили інформацію про свою рідну мову ще в 1965 р. Ця інформація є застарілою та неточною. Наукових досліджень щодо чисельності меншин у Туреччині немає. Наведені вище дані не є вичерпними, в них йдеться про основні групи меншин, і такі відомості надають переважно самі меншини.

Як в Османській імперії, так і в Турецькій Республіці етнічна проблематика завжди займала важливе місце у внутрішній політиці. Водночас варто зазначити, що, незважаючи на поліетнічність держави, турецька етнополітика набула гострого та агресивного характеру, адже головна мета державної політики та об'єктивна реальність суперечили одна одній. Як Османська імперія, так і Турецька Республіка мали на меті створити однорідне турецько-мусульманське суспільство, для чого обрали асиміляцію та винищення окремих етнічних

груп, що не були тюркськими. Влада пішла на принципове заперечення поліетнічності країни та насаджувала громадянську загальнонаціональну ідентичність усіма доступними засобами, зокрема, широко використовуючи репресивні та пропагандистські інструменти. Найбільш яскраво така політика проявилася щодо курдів, які є другою за чисельністю етнічною групою країни.

Етнічний фактор в Турецькій Республіці часто використовують для вирішення внутрішньо- та зовнішньополітичних проблем. У зв'язку з чим мали місце випадки жорсткої туркізації та культурної асиміляції етнічних меншин. Так, османська влада використовувала черкесів-мусульман для витіснення з території Туреччини народів, що не проповідують іслам. Їм в основному були надані заселені християнами території з метою зміни демографічної структури населення у бік їх більшої ісламізації. Черкеси також відігравали помітну роль в армії та управлінні деякими регіонами Туреччини. В умовах республіканського режиму черкеси зберігали військовий статус, культурну автономію, були включені в політичні інститути країни. Їх високі статусні характеристики підтримувався кемалістами до того часу, поки черкеси не почали висувати політичні проекти суверенізації тих територій, що вони займали, та ідей створення своєї політичної організації.

Останнім часом в етнополітиці турецької влади, що проводиться, зокрема, у східних районах, населених курдами, помітні нові, цікаві й водночас небезпечні тенденції. Зокрема, у деяких східних районах Туреччини курди становлять абсолютну більшість – по суті ці райони етнічно однорідні. Зрозуміло, що така ситуація склалася внаслідок геноцидальної політики османської влади, яка призвела до винищення або асиміляції автохтонного населення цих районів – вірмен. Проте сьогодні турецька влада намагається поставити під сумнів «курдську однорідність» цих територій і, щоб досягти цієї мети, прагне використати чинник насильно ісламізованих вірмен.

Тісно пов'язана з етнічним питанням й інша проблема – мовна, і не тільки стосовно курдів. У ст. 42 Конституції Туреччини [3] зазначено, що заборонено викладати як рідну мову турецьким громадянам у закладах освіти будь-яку мову, окрім турецької. Також Туреччина утрималася від приєднання чи приєдналася із застереженнями до відповідних міжнародних договорів, які гарантують право на використання рідної мови в освіті [4].

У доповіді Європейської комісії з боротьби з расизмом та нетерпимістю від 2011 р. було акцентовано, що обов'язкова у Туреччині щоденна клятва турецьких школярів є расистською. Усі турецькі школярі, незалежно від національної приналежності, щодня вранці проголошують клятву: «Я турок, чесний і працьовитий. Мій закон: захищати моїх молодших, поважати моїх старших, любити мою батьківщину і мою націю більше ніж самого себе. Мій ідеал – підніматися вгору, йти вперед. О, великий Ататюрк! Я присягаюся, що я невпинно прагнути відкритого тобою шляху до вказаною тобою мети. Моє існування має бути даром для турецького існування. Щасливий той, хто може назвати себе турком!» [5]. Ататюрк, схваливши подібний текст, вкладав у ці слова політичний зміст, маючи на увазі під турками всіх громадян країни незалежно від їх етнічних, релігійних та інших відмінностей. Європейської комісія зазначила, що так формується конкуренція між етнічними та громадянськими цінностями.

Позначивши внутрішню етнічну політику відповідними правовими документами, на практиці Туреччина не робить практичних кроків щодо її реалізації. Держава стимулює порушення прав нетюркських національних меншин, нетерпимість до релігійних конфесій та продовжує реалізацію своїх пантюркістських програм. Як наслідок, етнополітика сучасної Туреччини залишається доволі суперечливою та продовжує перебувати під впливом внутрішньополітичних та зовнішньополітичних чинників. Головними серед них є конкуренція за владу основних політичних акторів та прагнення вступу до ЄС. У боротьбі за голоси виборців основні політичні сили сучасної Туреччини під час розгляду внутрішньополітичних проблем внесли в порядок денний питання міжетнічних відносин, через що стали заручниками цієї ситуації. Тепер вони не можуть дотримуватися політики статус-кво, але й готовності до предметного обговорення чи впровадження значних змін в етнополітичній системі вони також не демонструють [6].

Зауважимо, що коли Р. Ердоган 2003 р. прийшов до влади в Туреччині як прем'єр-міністр, він показав себе прогресивним та ефективним керівником. Він поборював корупцію на низовому рівні, почав вкладати великі кошти в медицину, освіту, інфраструктуру. Почав розвиватися малий та середній бізнес. ВВП на душу населення виріс у чотири рази. За три роки прем'єрства Р. Ердогана Туреччина не просто вийшла з глибокої системної кризи, але й потрапила до списку провідних економік світу. Головним досягненням прем'єра називають прискорене зростання інвестицій. Р. Ердогану вдалося провести через парламент закони, які практично прирівняли вітчизняних й закордонних інвесторів та дали можливість у десятки разів збільшити вкладання в турецьку економіку. Також його політика була націлена на поліпшення стосунків із нацменшинами, зокрема з курдами. Він зустрічався з курдськими політичними лідерами, а також сприяв перемир'ю між Туреччиною й РПК. Втім, така політика протрималася лише два роки (2013–2015). Надалі переговори з курдами зайшли у глухий кут. Очікування РПК не справдилися, протистояння відновилося, терористична активність з боку радикально налаштованих курдів зросла, симпатії на адресу Р. Ердогану зменшилися. До того ж Туреччина бере активну участь у конфліктах проти курдів в Іранському Курдистані, у протидії сирійським курдам, побоюючись, що їх бажання створити автономну територію всередині Сирії надихне турецьких курдів на створення аналогічної території в Туреччині.

На практиці Туреччина далека від реального вирішення курдської проблеми. У парламенті постійно піднімається питання про те, що зняття заборони на навчання курдською мовою створить загрозу територіальній цілісності країни. Р. Ердоган не визнає та не підтримує курдську національну ідентичність поза статусом курдів як громадян Туреччини. Президент спирається на ісламський фундамент, тоді як курдський націоналізм має етнічний та світський характер. Ісламістський підхід до рішення курдської проблеми створює додаткові перепони для ефективного ведення переговорів. Підготовлений Р. Ердоганом перелік реформ, що мають сприяти примиренню етнічних спільнот, були прийняті негативно, оскільки не відповідали заявленим очікуванням курдів.

Щодо вірменського питання політика офіційної Анкари поляризувалася: після історичного вибачення Р. Ердогана на посаді прем'єр-міністра Туреччини у 2011 р., у 2021 р. він різко засудив визнання президентом США Джо Байденом масових вбивств вірмен у 1915-1923 рр., як «геноциду вірмен». Він назвав позицію Дж. Байдена необґрунтованою та такою, що суперечить фактам [7]. Все це дає підстави стверджувати, що внутрішньотурецький неоосманізм провалений, а офіційна Анкара, відходячи від принципів Ататюрка, чітко демонструє всередині країни політику, яка більше вкладається в рамки концепції пантюркізму. Нагадаємо, що в її основі лежать такі постулати, як об'єднання народів за етнічною приналежністю до тюрків, прихильність до ісламу, спільність мови, історичної культури, східного менталітету.

Економічне зростання у країні часів правління Р. Ердогана найбільш позитивно вплинуло на жителів столичних околиць та провінційних міст, а також малозабезпечених селян – найбільш релігійних верств населення. У такий спосіб Р. Ердоган отримав підтримку своїх проісламістських реформ. Політичний іслам, що раніше вважався в Туреччині забороненим, набув статусу популярної духовної течії. Це суттєво змінило вектор суспільної свідомості: головною загрозою свободі та процвітанням країни стали не прихильники ісламу, а представники «старих еліт» – військові високопосадовці, журналісти, викладачі університетів тощо.

На зовнішньополітичній арені Р. Ердоган продемонстрував модель країни, де сучасна демократія та економічне зростання без протиріч поєднуються з важливою роллю ісламу в суспільному й політичному житті. Водночас після революцій у Тунісі, Єгипті, Лівії Р. Ердоган всіляко заохочував повстанців у цих країнах, обіцяючи їм свою підтримку після перемоги. І дійсно, він перший виїхав в зазначені країни після перемоги нових політичних сил, закликаючи їх запроваджувати в себе порядки, аналогічні турецьким, обіцяючи не тільки моральну, але й матеріальну підтримку. Також варто зазначити посилення співпраці Туреччини з Іраном та налагодження тісних зв'язків із Катаром.

Р. Ердоган також підтримав повстання в Сирії, плекаючи надію, що встановлення в цій країні сунітського режиму відкриє Туреччині наземний доступ до Великого Близького Сходу – до Саудівської Аравії й Перської затоки, Йорданії, Ізраїлю, Палестинських територій. Але це була перша поразка майбутнього президента на шляху до лідерства в ісламському світі. Зокрема, Сирії надали допомогу Іран і Росія, активізувалися сирійські курди. Тож, замість того, щоб наблизитися до омріяного Близького Сходу, Турецька Республіка від нього тільки віддалася.

У зовнішній політиці сучасна Туреччина постійно підтримує курс на розширення свого впливу за межами країни та розвиває ідею тюрко-турецького культурного простору. Уряд Р. Ердогана посилив всебічну співпрацю Туреччини з тюркомовними державами та державами, де проживають тюркські народи. Як приклад, можна навести уривок звернення Ердогана на VIII саміті «Ради співробітництва тюркомовних держав», який відбувся у Стамбулі 12 листопада 2021 р.: «Тюркські країни протягом тисячоліть залишалися центром культури й цивілізації. Я впевнений, що так буде й надалі... Організація тюркських держав не повинна нікого турбувати. Навпаки, потрібно прагнути стати частиною цієї висхідної структури, що базується на історичній спільності. Ця організація є платформою розвитку міждержавних зв'язків» [8].

Медіа деякий час закидали Р. Ердогану, що він хоче стати лідером ісламського світу. Проте це не так. Якщо аналізувати участь Туреччини в консолідації всіх мусульманських народів на основі їх культурно-релігійної близькості, яку пропагує панісламізм, то Турецьку державу зовсім не цікавлять ні з економічної, ні з політичної точки зору, наприклад, країни Південно-Східної Азії (Індонезія), Південної Азії (Бангладеш, Мальдіви тощо), Західної Африки (Малі, Гамбія, Гвінея, північно-африканські країни (Еритрея, Ефіопія, Джибуті). Натомість Туреччина бере активну участь у політичних подіях у таких мусульманських країнах, як Азербайджан, Ірак, Сирія. Населення цих країн належить як до тюркських народів, за об'єднання яких ратує пантюркізм, так і до країн, що входили до складу Османської Імперії – царини неоосманізму. Широкі геополітичні вподобання Туреччини в Середземномор'ї, Середній та Центральній Азії, на Далекому Сході Росії, у Сінцзян-Уйгурському автономному районі Китаю стосуються цих країн та регіонів у контексті інтегрованого інтересу як пантюркістської, так і неоосманської доктрин.

У стосунках з КНР Анкара, знаючи про чутливість Піднебесної до «уйгурського питання», позиціонує себе як захисника тюркських народів в якості інструменту торгів із Пекіном у межах проекту наземної гілки Нового шовкового шляху – Транскаспійського міжнародного транспортного маршруту (ТМТМ) товарів з Китаю до Євросоюзу в обхід росії. Для Туреччини головними аспектами відносин з Китаєм є не уйгурський іслам, а економіка й політика. У 2020 р. Китай став третім за обсягом торговим партнером КНР країни після росії та Німеччини, а обсяг китайських інвестицій в Туреччині збільшився

на 120% [9]. У 2023 р. в рамках переходу на власні енергетичні ресурси Туреччина вирішила будувати першу АЕС, змінивши підрядника з росії на Китай.

Всупереч позиції Єгипту, Об'єднаних Арабських Еміратів та Саудівської Аравії у 2020 р. Туреччина підтримала прохання лідера Уряду національної згоди Лівії (визнаного ООН) Фаїза Сараджа та надала йому військову допомогу. Публічно Туреччина заявила, що її мета – підтримати визнаний міжнародною спільнотою уряд Лівії. Попри офіційні заяви, вона плекає інші стратегічні цілі. Маючи небагато партнерів у Східному Середземномор'ї, Туреччина вважає Лівію частиною своєї сфери впливу у регіоні та важливим економічним партнером в Африці. Після підписання у 2020 р. між Анкарою і Триполі угоди про делімітацію морських кордонів, Туреччина вважає простір Східного Середземномор'я аж до виключної економічної зони Лівії своєю виключною економічною зоною.

Турецька військово-технічна, військова та політична підтримка Азербайджану уможливила переможе для Баку проведення визвольної операції «Залізний кулак», яка відбулася в Нагірному Карабаху восени 2020 р. Стратегічне партнерство Туреччини та Азербайджану зумовило геополітичні зміни в південно-кавказькому регіоні (Нагірний Карабах перейшов під контроль Азербайджану) та їх спільні геополітичні інтереси виходять за межі колективних систем безпеки (НАТО і СНД), членами яких вони є. Як наслідок, становище в регіоні зазнало докорінних змін: Туреччина закріпилась у Закавказзі як повноцінний гравець, тоді як росія втрачає свої позиції та вплив. Через цей регіон проходить один із небагатьох маршрутів ТТМ, що оминає територію РФ. Той, хто «триматиме ключі» від південнокавказьких воріт, буде потрібен і Китаю, який зацікавлений в експорті своїх товарів до Європи, і США, яким потрібно, щоб ці ворота для китайців були зачинені, та, звісно, Росії. Домінування в цьому регіоні обіцяє Туреччині не лише значні економічні здобутки, а й неабиякий політичний вплив. Наприкінці 2020 р., після закінчення операції в Нагірному Карабаху, розпочалося постачання азербайджанського газу до Європи газопроводом TANAP. Цей проєкт додатково зміцнює статус Туреччини як великого енергетичного хабу півдня Європи [10].

Незважаючи на в цілому вдалу політичну гру на територіях колишньої Османської імперії, повторно обраний у 2023 р. Президент Турецької Республіки Р. Ердоган має досить хитку політичну та ідеологічну позицію. Геополітичні амбіції Туреччини та співпраця з росією спричинили санкції з боку США та ЄС, що спричинило відтік європейського та американського капіталу. Залучення нових інвесторів серед країн Перської затоки лише частково компенсує ці втрати. У 2021 р. інфляція в країні була високою – 36%, ліра втратила 44% своєї вартості [11]. Попри «пожежні» заходи уряду, у 2023 р. інфляція зросла до 50 % [12].

Висновки. Сучасна Туреччина демонструє посилення пантюркістської ідеології у внутрішньому політичному просторі та активізацію пантюркістських впливів на мовно, культурно та релігійно споріднені держави. Попри те, що офіційна Анкара закріплює на нормативному рівні демократичні принципи діяльності органів публічної адміністрації та їх взаємодії із населенням, все ж таки політичний режим Туреччини тяжіє до нехтування демократичними принципами. Це засвідчує встановлення неконкурентної багатопартійної системи, відсутність ефективної системи стримувань та противаг та перехід від парламентаризму до дуалістичного державного режиму, системні порушення фундаментальних прав та свобод людини і громадянина, політичні переслідування, пограння рекомендацій провідних європейських інституцій, політика ісламізації держави, посилення влади президента з одночасним зменшенням політичної ролі Великих Національних Зборів Туреччини, судової гілки влади та армії – все це не сприяє посиленню реалізації демократичного вектору та розвитку в душі європейських демократичних традицій.

Бібліографічний список:

1. Turkey Population (Live). URL : <https://www.worldometers.info/world-population/turkey-population/>
2. Türkiye – World Directory of Minorities & Indigenous Peoples.
URL: [https://minorityrights.org/country/turkey/#:~:text=T%C3%BCrkiye%20is%20a%20land%20of,Christians\)%2C%20Caucasians%20and%20Jews](https://minorityrights.org/country/turkey/#:~:text=T%C3%BCrkiye%20is%20a%20land%20of,Christians)%2C%20Caucasians%20and%20Jews)
3. Конституція Турецької Республіки (з правками). URL : <https://irbis-nbu.gov.ua/dlib/item/0000576>
4. Офіційна сторінка Товариства культури та взаємодопомоги кримських тюрків Ескішехір.
URL: <http://kocaelikirim.org/>
5. Клятва турецьких школярів. URL : <https://bozkurt-turan.livejournal.com/118140.html>
6. Данилов В. Метамарфози турецького націоналізму. URL: <http://www.middleeast.org.ua/research/turkey8>
7. Ердоган розкритикував Байдена за заяву про «геноцид вірмен». URL : <https://www.google.com/amp/s/www.radiosvoboda.org/amp/news-teurechchyna-ssha-henocyd-vmrmen/31224161.html>
8. Turkistan will once again be a center of attraction and enlightenment.
URL: <https://www.tcgb.gov.tr/en/news/542/133471/-turkistan-will-once-again-be-a-center-of-attraction-and-enlightenment-#>
9. Güreer C. Turkey-China Relations. Economic Needs and Global Desires
URL: <https://perconcordiam.com/turkey-china-relations/>
10. Геополітичні та безпекові плани Туреччини та місце в них для України.
URL: https://defence-ua.com/army_and_war/geopolitichni_ta_bezpekov_i_plani_turechchini_ta_mistse_v_nih_dlja_ukrajini-5563.html

11. Двобачна інфляція і карколомне падіння ліри: як Ердоган «зламав» турецьку економіку
URL: <https://www.google.com/amp/s/www.epravda.com.ua/publications/2022/01/17/681480/index.amp>

12. Рай для інвестицій? Чому український бізнес обирає Туреччину для розширення бізнесу, незважаючи на кризу у країні. URL : <https://forbes.ua/svit/ray-dlya-investitsiy-pochemu-ukrainskiy-biznes-vyбираet-turtsiyu-dlya-rasshireniya-biznesa-gid-po-ekonomike-strany-ot-petra-chernyshova-07062023-14068>

References:

1. Turkey Population (Live). URL : <https://www.worldometers.info/world-population/turkey-population/>

2. Türkiye – World Directory of Minorities & Indigenous Peoples.

URL: [https://minorityrights.org/country/turkey/#:~:text=T%C3%BCrkiye%20is%20a%20land%20of,Christians\)%2C%20Caucasians%20and%20Jews](https://minorityrights.org/country/turkey/#:~:text=T%C3%BCrkiye%20is%20a%20land%20of,Christians)%2C%20Caucasians%20and%20Jews)

3. Konstitutsiia Turetskoi Respubliki (z pravkamy). URL : <https://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0000576>

4. Ofitsiina storinka Tovarystva kultury ta vzaiemodopomohy krymskykh tiurkiv Eskishekhiru.

URL: <http://kocaelikirim.org/>

5. Kliatva turetskykh shkoliariv. URL : <https://bozkurt-turan.livejournal.com/118140.html>

6. Danylov V. Metamarfozy turetskoho natsionalizmu. URL : <http://www.middleeast.org.ua/research/turkey8>

7. Erdohan rozkrytykuvav Baidenu za zaiavu pro «henotsyd virmen».

URL: <https://www.google.com/amp/s/www.radiosvoboda.org/amp/news-teurechchyna-ssha-henocyd-virmen/31224161.html>

8. Turkistan will once again be a center of attraction and enlightenment.

URL: <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/133471/-turkistan-will-once-again-be-a-center-of-attraction-and-enlightenment-#>

9. Güner C. Turkey-China Relations. Economic Needs and Global Desires

URL: <https://perconcordiam.com/turkey-china-relations/>

10. Heopolitychni ta bezpekovi plany Turechchyny ta mistse v nykh dlia Ukrainy.

URL : https://defence-ua.com/army_and_war/geopolitichni_ta_bezpekov_i_plani_turechchini_ta_mistse_v_nih_dlja_ukrajini-5563.html

11. Dvobachna infliatsiia i karkolomne padinnia liry: yak Erdohan «zlamav» turetsku ekonomiku

URL: <https://www.google.com/amp/s/www.epravda.com.ua/publications /2022/01/17/681480/index.amp>

12. Rai dlia investytzii? Chomu ukrainskyi biznes obyraie Turechchynu dlia rozshyrennia biznesu, nezvazhaiuchy na kryzu u kraini. URL: <https://forbes.ua/svit/ray-dlya-investitsiy-pochemu-ukrainskiy-biznes-vyбираet-turtsiyu-dlya-rasshireniya-biznesa-gid-po-ekonomike-strany-ot-petra-chernyshova-07062023-14068>